

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012 р. Цей переклад підготовлено на замовлення і за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Дивіться додатково повний текст повідомлення про авторські права в кінці цього документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ВЕЛИКА ПАЛАТА

СПРАВА «САЛДУЗ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ» (CASE OF SALDUZ v. TURKEY)

(Заява № 36391/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

27 листопада 2008 року

Це рішення є остаточним, проте воно може зазнати редакційної правки.

У справі «Салдуз проти Туреччини»

Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Ніколас Братца (Nicolas Bratza), *голова*,
Крістос Розакіс (Christos Rozakis),
Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall),
Ріца Тюрмен (Riza Türlen),
Райт Маруст (Rait Maruste),
Владиміро Загребельський (Vladimiro Zagrebelsky),
Станіслав Павловські (Stanislav Pavlovski),
Альвіна Гюлумян (Alvina Gyulumyan),
Ліляна Мійович (Ljiljana Mijović),
Дін Шпільманн (Dean Spielmann),
Рената Яегер (Renate Jaeger),
Давід Тор Бйоргвінссон (David Thór Björgvinsson),
Ян Шикута (Ján Šikuta),
Інета Зіємеле (Ineta Ziemele),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Луїс Лопес Герра (Luis López Guerra),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

судді,

та Венсан Бергер (Vincent Berger), *юрисконсульт*,
після нарад за зачиненими дверима 19 березня 2008 року та 15 жовтня 2008 року,
постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених вище днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 36391/02) проти Республіки Туреччини, поданою до Суду 8 серпня 2002 року на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянином Туреччини Юсуфом Салдузом (Yusuf Salduz) (далі – заявник).

2. Заявник стверджує, зокрема, що було порушено його права на захист, оскільки його не ознайомили з письмовим висновком головного прокурора при Касаційному суді і під час тримання під поліційною вартою позбавили доступу до адвоката. У зв'язку зі своїми скаргами він посилався пункт 1 статті 6 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

3. Проведення у справі було доручено Другій секції Суду (пункт 1 правила 52 Регламенту Суду).

4. Рішенням від 28 березня 2006 року Палата цієї Секції оголосила заяву частково неприйнятною; Палата засідала в такому складі: судді – Жан-Поль Коста (Jean-Paul Costa), Андраш Бака (Andras Baka), Ріца Тюрмен, Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert), Міндія Угрекхелідзе (Mindia Ugrekhelidze), Антонелла Мулароні (Antonella Mularoni), Елізабет Фура-Сандстрьом (Elisabet Fura-Sandström), а також секретар Секції – Саллі Долле (Sally Dollé).

5. Рішенням від 26 квітня 2007 року (далі – рішення Палати Суду) Палата Суду, засідаючи в такому складі: судді – Франсуаза Тюлкен (Françoise Tulkens), Андраш Бака, Іренеу Кабраль Барreto, Ріца Тюрмен, Міндія Угрекхелідзе, Антонелла Мулароні і Данюте Жосьєне (Danutė Jočiėnė), а також секретар Секції – Саллі Долле, одногolosно постановила, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з неознайомленням заявника з письмовим висновком головного прокурора, а також, п'ятьма голосами проти двох, – що ненадання заявникові адвокатської допомоги під час тримання заявника під вартою в поліції не становило порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6.

6. 20 липня 2007 року заявник звернувся з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати (стаття 43 Конвенції).

7. 24 вересня 2007 року колегія суддів Великої палати задовольнила його клопотання (правило 73 Регламенту Суду).

8. Склад Великої палати було визначено відповідно до положень пунктів 2 і 3 статті 27 Конвенції та правила 24 Регламенту Суду.

9. Заявник і Уряд подали свої письмові зауваження щодо суті справи.

10. Відкрите засідання у справі відбулося в Палаці прав людини у Страсбурзі 19 березня 2008 року (пункт 3 правила 59).

У засіданні Суду взяли участь:

а) від Уряду

пан М. Озмен (M. Özmen),
пані Н. Четін (N. Çetin),
пані А. Оздемір (A. Özdemir),
пані І. Коджайигит (İ. Kocayığit),
пан Дж. Айдин (C. Aydın),

помічник Уповноваженого Уряду,

радники;

б) від заявника

пан У. Кілінч (U. Kiliñç),
пані Т. Аслан (T. Aslan),

*представник,
радник.*

Суд заслухав звернення пана Кілінча та пана Озмєна, а також їхні відповіді на запитання Суду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

11. Заявник народився 2 лютого 1984 року і проживає в м. Ізмірі (İzmir).

A. Затримання заявника і взяття його під варту

12. 29 травня 2001 року, приблизно о 10 годині 15 хвилин вечора, заявник був затриманий співробітниками поліції з антитерористичного відділення Ізмірського директорату безпеки за підозрою в участі в незаконній демонстрації на підтримку нелегальної організації, а саме РПК (Робочої партії Курдистану). Заявника також було обвинувачено в тому, що 26 квітня 2001 року він вивісив незаконний транспарант з моста в м. Борнова (Bornova).

13. 30 травня 2001 року, приблизно о 12 годині 30 хвилин, заявника доправили до науково-дослідного медичного центру університету ім. Ататюрка, де його оглянув лікар. У медичному висновку лікар зазначив відсутність будь-яких слідів жорстокого поводження на тілі заявника.

14. Згодом, близько 1 години ночі, заявника було допитано в антитерористичному відділенні без присутності адвоката. Як свідчить підписаний заявником формуляр, в якому пояснюються права затриманої особи, його поінформували про висунуті проти нього обвинувачення та про право на відмову давати показання. У своїх показаннях заявник зізнався у причетності до молодіжного крила Партії народної демократії – «ХАДЕП» (*Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)*). Він повідомив імена кількох осіб, які працювали в молодіжній секції Борновського районного відділення. Він пояснив, що виконував функції помічника співробітника, відповідального за молодіжну пресу і публікації, і що за ним був закріплений мікрорайон Османгазі (Osmangazi). Він також повідомив, що одна з його функцій полягала в дорученні певних завдань іншим членам молодіжного крила партії. Він визнав, що брав участь у демонстрації 29 травня 2001 року, яку партія «ХАДЕП» організувала на підтримку ув'язненого лідера РПК. Він повідомив, що в ній взяли участь близько шістдесяти демонстрантів, які вигукували гасла на підтримку Оджалана і РПК. Його було затримано на місці події. Він також визнав той факт, що написав «Хай живе лідер Апо» [Абдулла Оджалан] на транспаранті, який вивісив з моста 26 квітня 2001 року. Поліція відібрала зразки почерку заявника і передала їх до поліційної лабораторії для експертизи.

15. 1 червня 2001 року експерти лабораторії Ізмірської кримінальної поліції склали висновок за результатами проведеного порівняльного аналізу почерку заявника з почерком, яким було зроблено напис на транспаранті. Вони зазначили, що за певними характеристиками почерк заявника був схожий на почерк, яким виконаний текст на транспаранті, але неможливо встановити, чи саме він зробив цей напис на ньому.

16. Об 11 годині 45 хвилин 1 червня 2001 року заявника знову оглянув лікар, який зазначив відсутність будь-яких слідів жорстокого поводження на його тілі.

17. Того ж дня заявника доправили до прокурора, а потім – до слідчого судді. Під час допиту прокурором, він пояснив, що не є членом будь-якої політичної партії, але брав участь у деяких заходах партії «ХАДЕП». Він заперечив факт виготовлення ним незаконного транспаранта і те, що брав участь у демонстрації 29 травня 2001 року. Він повідомив, що приїхав у мікрорайон Доганлар (Doğanlar), де його затримала поліція, для того, щоб відвідати свого друга. Заявник також дав показання слідчому судді, в яких відмовився від своїх показань, відібраних у нього співробітниками поліції, оскільки, за його словами, вони домоглися їх від нього під тиском. Він заявив, що під час перебування під вартою в поліції він зазнав побиття і знущань. Він знову заперечив свою причетність до незаконної діяльності і пояснив, що 29 травня 2001 року їздив до свого друга в Доганларський мікрорайон і його не було серед демонстрантів, які вигукували гасла. Закінчивши допит, слідчий суддя виніс постанову про попереднє ув'язнення заявника, взявши до уваги характер злочину, в якому обвинувачувався заявник та стан доказів. Після цього заявникові надали доступ до адвоката.

2. Судовий розгляд

18. 11 липня 2001 року прокурор при Ізмірському суді державної безпеки направив до суду обвинувальний висновок, в якому заявник і ще вісім осіб обвинувачувалися в допомозі і сприянні РПК, тобто у вчиненні злочину, передбаченого статтею 169 Кримінального кодексу та статтею 5 закону про протидію тероризму (закон № 3713).

19. 16 липня 2001 року Суд державної безпеки провів попередній розгляд справи. Він виніс постанову про подовження тримання заявника під вартою і запропонував йому як обвинуваченому підготувати доводи на свій захист.

20. 28 серпня 2001 року Суд державної безпеки провів перше засідання у справі, на якому були присутні заявник та його адвокат. Суд заслухав показання самого заявника, який заперечив висунуті йому обвинувачення. Він також відмовився від показань, які дав під

час допиту в поліції, заявивши, що їх домоглися від нього під тиском. Він пояснив, що під час тримання його під вартою співробітники поліції наказали йому написати такі самі слова, які написані на транспаранті. Він також повідомив, що був свідком подій, які мали місце 29 травня 2001 року, але, за його словами, він не брав участі в демонстрації. На той момент він перебував у зазначеному мікрорайоні для того, щоб відвідати свого друга на ім'я Озджан (Özcan). Він також заперечив те, що вивісив з моста незаконний транспарант 26 травня 2001 року.

21. На наступному судовому засіданні, яке відбулося 25 жовтня 2001 року, були присутні як заявник так і його адвокат. Суд також заслухав показання інших підсудних у справі; всі вони заперечили, що брали участь у незаконній демонстрації 29 травня 2001 року, і відмовилися від показань, які давали раніше. Потім висловив свою позицію прокурор, який вимагав засудити заявника за статтею 169 Кримінального кодексу, і адвокат заявника попросив надати час на подання доводів на захист заявника.

22. 5 грудня 2001 року заявник подав доводи на свій захист. Він заперечив висунуті проти нього обвинувачення і клопотав про своє звільнення з-під варти. Того самого дня Ізмірський суд державної безпеки виніс вирок у справі. Він виправдав п'ятьох з підсудних і визнав заявника та трьох інших підсудних винними за пред'явленими їм обвинуваченнями. Суд засудив заявника до чотирьох років і шести місяців позбавлення волі, але, з огляду на те, що на час вчинення злочину заявник був неповнолітнім, строк призначеного йому покарання було зменшено до двох з половиною років.

23. При винесенні вироку у справі заявника суд державної безпеки взяв до уваги показання, які були відібрані у заявника співробітниками поліції, прокурором і слідчим суддею. Він також урахував показання, відібрані прокурором у інших підсудних у цій справі, за словами яких заявник підбурив їх узяти участь у демонстрації 29 травня 2001 року. Суд зазначив, що інші підсудні у цій справі також повідомили, що заявник займався організацією демонстрації. Він також узяв до уваги експертний висновок, складений за результатами проведеного порівняльного аналізу почерку заявника і почерку, яким було зроблено напис на транспаранті, а також той факт, що згідно з протоколом поліції про затримання заявника він був серед демонстрантів. У підсумку суд зазначив:

«... З огляду на ці суттєві факти, суд відхиляє заперечення заявника і визнає його зізнання в поліції достовірним».

С. Оскарження вироку

24. 2 січня 2002 року адвокат заявника оскаржила рішення Ізмірського суду державної безпеки. У своїй скарзі на рішення вона стверджувала, що було порушено статті 5 і 6 Конвенції, оскільки розгляд справи в суді першої інстанції був несправедливим, а оцінка судом доказів – неправильною.

25. 27 березня 2002 року головний прокурор при Касаційному суді подав до Дев'ятої судової палати Касаційного суду письмовий висновок, в якому висловив думку про доцільність затвердження рішення Ізмірського суду державної безпеки судовою палатою. З цим висновком не було ознайомлено заявника або його представника.

26. 10 червня 2002 року Дев'ята судова палата Касаційного суду затвердила рішення Ізмірського суду державної безпеки, визнавши правильними його висновки та оцінку доказів, і відмовила в задоволенні скарги заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

А. Національне законодавство

1. Законодавство, чинне на момент подання заяви

27. Відповідні положення колишнього Кримінально-процесуального кодексу (№ 1412), а саме статті 135, 136 і 138, передбачали, що особа, підозрювана або обвинувачувана у злочині, має право скористатися допомогою адвоката, починаючи з моменту взяття її під поліційну варту. Стаття 138 чітко передбачає, що неповнолітнім особам адвокатська допомога надається в обов'язковому порядку.

28. Згідно зі статтею 31 закону № 3842 від 18 листопада 1992 року, яким було внесено зміни до кримінально-процесуального закону, зазначені вище положення не поширювалися на осіб, обвинувачуваних у злочинах, що належать до юрисдикції судів державної безпеки.

2. Нещодавні поправки

29. 15 липня 2003 року законом № 4928 було скасовано обмеження щодо права обвинуваченого користуватися допомогою адвоката під час провадження в судах державної безпеки.

30. 1 липня 2005 року набрав чинності новий Кримінально-процесуальний кодекс. Згідно з відповідними положеннями нового кодексу (статті 149 і 150), всі затримані особи мають право користуватися допомогою адвоката, починаючи з моменту взяття їх під поліційну варту. Адвокат призначається в обов'язковому порядку, якщо така особа є неповнолітньою або якщо вона обвинувачується у

злочині, максимальна міра покарання за який становить щонайменше п'ять років позбавлення волі.

31. Крім того, стаття 10 закону про протидію тероризму (закон № 3713), із змінами та доповненнями, внесеними до нього 29 червня 2006 року, передбачає, що у випадках, коли йдеться про злочини, пов'язані з тероризмом, надання права на допомогу адвоката може бути відкладено на двадцять чотири години за наказом прокурора. Але протягом цих годин обвинувачений не може бути підданий допиту.

В. Відповідні міжнародно-правові документи

1. Провадження у справах неповнолітніх

а) Рада Європи

32. У рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради Європи про нові способи подолання злочинності серед неповнолітніх та роль ювенальної юстиції (документ Rec (2003)20), прийнятій 24 вересня 2003 року на 853-му засіданні заступників міністрів, зазначено (у частині, що стосується справи) таке:

«15. У випадках, коли особа під вартою в поліції є неповнолітньою, слід урахувати її правовий статус неповнолітньої особи, її вік та її уразливість, а також рівень зрілості. Таких осіб слід негайно поінформувати про їхні права і передбачені гарантії, у спосіб, що забезпечує повне розуміння ними таких прав і гарантій. Допит неповнолітньої особи в поліції має здійснюватися, як правило, у присутності її батьків/законного представника або інших дорослих, які можуть представляти її інтереси. Такій особі також забезпечується право на адвокатську і медичну допомогу...».

33. У рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради Європи про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх (документ № R (87)20), прийнятій 17 вересня 1987 року на 410-му засіданні заступників міністрів, зазначено (у частині, що стосується справи) таке:

«рекомендує урядам Держав-членів переглянути, у разі необхідності, своє законодавство і практику з метою:

8. забезпечення посиленого захисту правового статусу неповнолітніх протягом усього провадження, у тому числі під час допитів у поліції, шляхом визнання, зокрема:

– права на допомогу адвоката, який, у разі необхідності, може бути офіційно призначений і послуги якого можуть оплачуватися за рахунок держави».

b) Організація Об'єднаних Націй*i) Конвенція ООН про права дитини*

34. Стаття 37 Конвенції ООН про права дитини передбачає (у частині, що стосується справи) таке:

«Держави-учасниці забезпечують, щоб: ...

d) кожна дитина, яку позбавлено свободи, мала право на негайний доступ до юридичної та іншої відповідної допомоги, а також право оскаржити законність позбавлення її свободи, звернувшись до суду або іншого компетентного, незалежного і безстороннього органу, та право на невідкладне рішення з приводу такого звернення».

ii) Зауваження загального порядку № 10 Комітету ООН з прав дитини від 25 квітня 2007 року (документ CRC/C/GC/10)

35. У відповідній частині цього документа, в якій йдеться про надання юридичної допомоги неповнолітнім, що утримуються під поліційною вартою, зазначено таке:

«49. Дитині має гарантуватися юридична або інша належна допомога при підготовці та здійсненні її захисту у справі. Конвенція ООН про права дитини настійно вимагає, щоб дитині було надано допомогу, яка не обов'язково за всіх обставин має бути юридичною, але повинна бути належною. Яким чином має надаватися така допомога – це держави-учасниці визначають на свій розсуд, враховуючи при цьому, однак, те, що вона має бути безоплатною...

...

52. Комітет рекомендує державам-учасницям встановити і забезпечувати дотримання строків, а саме: в який строк має бути завершено поліційне розслідування, розпочате після повідомлення про злочин, має бути прийнято рішення прокурора (або іншого компетентного органу) про пред'явлення обвинувачень неповнолітньому і винесене остаточне рішення чи постанова судом або іншим компетентним судовим органом. Ці строки мають бути значно коротші, ніж строки, передбачені стосовно дорослих осіб. Але при забезпеченні невідкладності прийняття рішення мають водночас повною мірою забезпечуватися права неповнолітньої особи та відповідні процесуальні гарантії. Такий процес прийняття невідкладних рішень має здійснюватися за умови надання неповнолітній особі юридичної чи іншої належної допомоги. Така допомога має надаватися не лише під час розгляду справи в суді чи іншому судовому органі, але також на всіх стадіях провадження, починаючи з опитування (допиту) неповнолітнього в поліції».

iii) Заключні висновки Комітету ООН з прав дитини стосовно Туреччини від 9 липня 2001 року (документ CRC/C/15/Add.152.)

36. У відповідній частині цього документа зазначено:

«66. Комітет рекомендує Державі-учасниці докласти подальших зусиль з перегляду законодавства і практики щодо системи ювенальної юстиції з метою приведення їх у повну відповідність до положень Конвенції, зокрема, до статей 37, 40 і 39, а також до інших відповідних міжнародних стандартів у цій сфері, таких як Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення

правосуддя у справах неповнолітніх ("Пекінські правила") та Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх ("Ер-Рядські керівні принципи"), забезпечивши при цьому підвищення мінімального віку, з якого настає кримінальна відповідальність, поширення гарантій захисту, передбачених щодо справ, які розглядає суд у справах неповнолітніх, на всіх дітей віком до 18 років, та ефективного застосування цього законодавства, заснувавши суди у справах неповнолітніх у кожній провінції. Зокрема, він нагадує Державі-учасниці, що питання стосовно неповнолітніх правопорушників мають вирішуватися в невідкладному порядку, не допускаючи практики тримання їх в умовах ізоляції від зовнішнього світу, і що попереднє ув'язнення має застосовуватися лише як крайній захід, має бути якомога коротшим і не перевищувати передбаченого законом граничного строку. Завжди, коли це можливо, замість попереднього ув'язнення мають застосовуватися інші альтернативні запобіжні заходи».

2. Право на допомогу адвоката під час перебування під поліційною вартою

а) Рада Європи

і) Правила, прийняті Комітетом міністрів

37. Правило 93 Мінімальних стандартних правил поведінки з в'язнями (Резолюція (73)5 Комітету міністрів Ради Європи) передбачає: «Попередньо ув'язнений має право одразу після взяття його під варту вибрати собі адвоката і ... бачитися зі своїм адвокатом для вирішення питань, пов'язаних із захистом у справі, а також готувати й передавати йому та отримувати від нього конфіденційні вказівки. На клопотання попередньо ув'язненого створюються всі необхідні умови для реалізації ним такого права. ... Побачення між ув'язненим та його адвокатом можуть відбуватися під наглядом співробітника поліції чи посадової особи установи, але не можуть прослуховуватися цими особами безпосередньо або опосередковано».

38. Крім того, у рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради Європи про європейські пенітенціарні правила (документ Рес (2006)2), прийнятій 11 січня 2006 року на 952-му засіданні заступників міністрів, зазначено (у частині, що стосується справи) таке:

«Юридична допомога:

23.1 Всі ув'язнені мають право на юридичну допомогу, і адміністрація пенітенціарної установи має забезпечити їм достатні можливості для отримання доступу до такої допомоги.

23.2 Ув'язнені можуть радитися за свій рахунок з адвокатом, якого вони вибрали на свій розсуд.

...

23.5 Судовий орган може у виняткових випадках встановити обмеження щодо такої конфіденційності з метою запобігання тяжким злочинам або серйозним порушенням порядку й безпеки в пенітенціарній установі».

ii) Європейський комітет із запобігання катуванню і нелюдському та такому, що принижує гідність, поводженню і покаранню (далі – КЗК)

39. За результатами візиту делегації КЗК до Туреччини в липні 2000 року КЗК оприлюднив доповідь від 8 листопада 2001 року (документ CPT/Inf(2001)25). У доповіді зазначено таке:

«61. Незважаючи на те, що за останні роки до законодавства внесено чимало змін, у ньому й далі залишаються деякі слабкі місця щодо формальних гарантій проти жорстокого поводження. Можливо, найсерйознішим недоліком є те, що особи, затримані за підозрою у вчиненні колективних злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, досі не мають права на допомогу адвоката протягом перших чотирьох днів перебування під вартою. Крім того, хоча раніше органи влади Туреччини стверджували протилежне, їхня відповідь на доповідь за результатами візиту в лютому/березні 1999 року дає чітко зрозуміти, що протягом перших чотирьох днів перебування під вартою такі особи позбавлені можливості повідомити родичам про свою ситуацію. Тримання під вартою в таких умовах ізоляції від зовнішнього світу лише створює умови для жорстокого поводження.

Отже, КЗК має знову повторити рекомендацію про те, що всім особам, які позбавлені свободи правоохоронними органами, у тому числі особам, підозрюваним у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, має забезпечуватися право на допомогу адвоката з моменту взяття їх під варту. КЗК визнає, що для забезпечення законних інтересів поліцейного розслідування у виняткових випадках може існувати необхідність відстрочити на певний час надання затриманому доступу до адвоката, вибраного ним на свій розсуд; але в таких випадках йому має надаватися можливість скористатися допомогою іншого незалежного адвоката.

Виконання зазначеної вище рекомендації потребує вжиття законодавчих заходів. Але водночас слід негайно вжити заходів для того, щоб поки що забезпечувалося дотримання діючих правових норм. Насправді, інформація, зібрана під час робочого візиту в липні 2000 року, явно вказує на те, що на практиці навіть після перших чотирьох днів під поліцейною вартою надання доступу до адвоката особам, підозрюваним у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, є скоріше винятком, ніж правилом. КЗК рекомендує інструктувати посадових осіб, відповідальних за проведення перевірок та інспекцій згідно зі згаданою раніше процедурою контролю за дотриманням законів, про необхідність з особливою ретельністю перевіряти, чи забезпечується інформування осіб, підозрюваних у вчиненні колективних злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, про їхнє право на допомогу адвоката після перших чотирьох днів їхнього перебування під вартою і чи надається їм можливість на практиці скористатися таким правом».

40. У вересні 2001 року відбувся ще один візит делегації КЗК до Туреччини. У доповіді КЗК від 24 квітня 2002 року (документ CPT/Inf(2002)8) зазначено:

«12. Завдяки поправкам, внесеним до статті 16 закону про організацію і процедуру розгляду справ у судах державної безпеки, покращилася й ситуація з доступом до адвоката для осіб, підозрюваних у вчиненні колективних злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки. Такі особи можуть здійснити своє право на допомогу адвоката після видання прокурором письмового розпорядження про подовження тримання під поліційною вартою понад 48 годин; іншими словами, тепер вони позбавлені доступу до адвоката лише протягом двох днів, а не чотирьох як це передбачав попередній закон.

Вітаючи цей крок уперед, КЗК, однак, висловлює жаль, що органи влади Туреччини не скористалися нагодою забезпечити, щоб особи, взяті під варту за підозрою у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, могли користуватися правом на допомогу адвоката одразу після взяття їх під варту (і, таким чином, вирівняти їх у цих правах з особами, що підозрюються у вчиненні звичайних злочинів). КЗК сподівається, що в найближчому майбутньому органи влади Туреччини виконають давню рекомендацію Комітету про те, що всім особам, які позбавлені свободи правоохоронними органами, у тому числі підозрюваним у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, має забезпечуватися право на допомогу адвоката з моменту взяття їх під варту.

...

46. Раніше вже згадувалися нещодавні позитивні зміни в законодавстві стосовно права особи користуватися допомогою адвоката та повідомити родичам про те, що її взято під варту (див. для порівняння пункти 12-14). Завдяки їм також було покращено нормативно-правову базу з протидії практиці катувань і жорстокого поводження, і ця база вже справляє позитивне враження. Водночас КЗК залишається занепокоєним тим фактом, що особи, взяті під варту за підозрою у вчиненні колективних злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, досі не мають права на допомогу адвоката протягом перших двох днів перебування під вартою; позиція КЗК з цього приводу чітко викладена в пункті 12.

Крім того, фактичний зміст права на адвокатську допомогу, яким наділені особи, взяті під варту за підозрою у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, залишається менш визначеним, ніж у випадку осіб, які підозрюються у вчиненні звичайних злочинів. Зокрема, наскільки КЗК відомо, досі існує практика ненадання таким підозрюваним права давати показання в поліції у присутності адвоката і на них досі не поширюється процесуальна норма, що передбачає можливість призначення адвоката колегією адвокатів. Так само, положення про призначення адвоката в обов'язковому порядку для осіб, які не досягли 18 років, досі не застосовується до неповнолітніх, узятих під варту за підозрою у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки. У зв'язку з цим КЗК повторює рекомендацію, яку вже було викладено в доповіді за результатами візиту делегації КЗК у жовтні 1997 року і яка полягає в тому, що відповідні положення статей 135, 136 і 138 Кримінально-процесуального кодексу слід поширити на осіб, підозрюваних у злочинах, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки».

b) Організація Об'єднаних Націй*i) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права*

41. Підпункт «b» пункту 3 статті 14 Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) передбачає, що кожен обвинувачений у кримінальному злочині має право «мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником».

ii) Комітет ООН проти тортур

42. У своїх висновках і рекомендаціях стосовно Туреччини від 27 травня 2003 року (документ CAT/C/CR/30/5) Комітет зазначив таке:

«5. Комітет висловив занепокоєння з приводу:

с) тверджень про те, що осіб, яких тримають під поліційною вартою, позбавляють можливості отримувати негайну та адекватну юридичну й медичну допомогу і негайно не повідомляють членів їхніх сімей про затримання цих осіб поліцією;

...

7. Комітет рекомендує державі-учасниці:

а) забезпечити, щоб особи, взяті під варту, у тому числі підозрювані у вчиненні злочинів, віднесених до юрисдикції судів державної безпеки, могли на практиці повною мірою користуватися доступними гарантіями проти жорстокого поводження й катування, для чого, зокрема, їм має забезпечуватися право на медичну та юридичну допомогу та на спілкування зі своїми рідними;

...».

43. У зауваженнях загального порядку № 2 від 24 січня 2008 року (документ CAT/C/GC/2) Комітет зазначив:

«13. На всіх осіб, позбавлених свободи, поширюються певні основні гарантії. Деякі з них визначені в Конвенції, і Комітет послідовно закликає держави-учасниці забезпечувати їх застосування. Рекомендації Комітету стосовно вжиття ефективних заходів спрямовані на уточнення поточної позиції і не є вичерпними. Такі гарантії включають, зокрема, ... право на негайне отримання незалежної юридичної допомоги...».

с) Європейський Союз

44. Стаття 48 Хартії основних прав Європейського Союзу передбачає, що «кожному обвинуваченому гарантується дотримання його права на захист». У пункті 3 статті 52 також зазначено, що право, гарантоване статтею 48, належить до прав, які мають такий самий зміст і такий самий обсяг, як і відповідні права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини.

ЩОДО ПРАВА

I. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

A. Доступ до адвоката під час перебування під поліційною вартою

45. Заявник стверджував, що було порушено його права на захист, оскільки під час тримання під поліційною вартою його позбавили доступу до адвоката. Він посилався на підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, який передбачає:

«3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя».

1. Рішення Палати Суду

46. Рішенням від 26 квітня 2007 року Палата Суду постановила, що підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції порушено не було. У цьому зв'язку вона зазначила, що протягом розгляду справи в суді першої інстанції і на стадії оскарження вироку заявника представляв адвокат і що показання, які заявник дав поліції, не були єдиною підставою для його засудження. На думку Палати Суду, заявник мав можливість оспорити версію обвинувачення в умовах, які забезпечували відсутність у його опонента будь-яких суттєвих переваг. Палата Суду також зазначила, що при винесенні вироку у справі заявника Ізмірський суд державної безпеки взяв до уваги обставини, за яких було затримано заявника, експертний висновок щодо почерку, яким було зроблено напис на транспаранті, а також показання свідків. З огляду на зазначене вище, вона дійшла висновку, що ненадання заявникові адвокатської допомоги під час тримання його під поліційною вартою не підірвало справедливості судового розгляду його справи.

2. Доводи сторін

а) Заявник

47. Заявник оспорив підстави, на яких Палата Суду констатувала відсутність порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Він посилався на те, що право на допомогу адвоката під час перебування

під поліційною вартою є основоположним правом. Він нагадав Суду, що всі докази, які були використані проти нього у справі, були здобуті на стадії попереднього розслідування, коли його позбавляли можливості користуватися допомогою адвоката. З цього приводу заявник також доводив, що, хоча національний суд визнав його винним, жодних доказів його вини не було. Він також стверджував, що під час перебування під поліційною вартою зазнав жорстокого поводження і що свої показання в поліції він підписав під тиском. Ці показання були використані Ізмірським судом державної безпеки, хоча під час допитів, проведених прокурором і слідчим суддею, а також під час судового розгляду він чітко заявив, що відмовляється від тих показань. Заявник також наголосив, що на час подій у справі він був неповнолітнім і не мав судимостей у минулому. За твердженням заявника, з огляду на серйозність пред'явлених йому обвинувачень ненадання йому адвокатської допомоги становило порушення його права на справедливий судовий розгляд. Він також стверджував, що Уряд не навів будь-яких поважних причин, які могли б служити виправданням ненадання йому адвокатської допомоги.

b) Уряд

48. Уряд просив, щоб Велика Палата затвердила висновок Палати Суду про відсутність порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. По-перше, Уряд зазначив, що в 2005 році були внесені зміни до законодавства. Крім того, згідно з доводами Уряду, обмеження, встановлені щодо доступу заявника до адвоката, не порушили його право на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 Конвенції. Посилаючись на прецедентну практику Суду (зокрема, рішення у справі «Імбріосча проти Швейцарії» (*Imbrioscia v. Switzerland*) від 24 листопада 1993 року, серія А, № 275; рішення у справі «Джон Мюррей проти Сполученого Королівства» (*John Murray v. the United Kingdom*) від 8 лютого 1996 року, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-I; рішення у справі «Аверілл проти Сполученого Королівства» (*Averill v. the United Kingdom*), № 36408/97, ECHR 2000-VI; рішення у справі «Магі проти Сполученого Королівства» (*Magee v. the United Kingdom*), № 28135/95, ECHR 2000-VI; та рішення у справі «Бреннан проти Сполученого Королівства» (*Brennan v. the United Kingdom*), № 39846/98, ECHR 2001-X), Уряд доводив, що при визначенні, чи був судовий розгляд справедливим, слід брати до уваги все провадження у справі в цілому. Таким чином, оскільки заявник був представлений адвокатом під час провадження в Ізмірському суді державної безпеки та в Касаційному суді, його право на справедливий судовий розгляд порушено не було. Уряд також привернув увагу до кількох ухвал у справах проти Туреччини («Сарач проти Туреччини» (*Saraç v. Turkey*), № 35841/97, від 2 вересня 2004 року; «Юртсевер

проти Туреччини» (*Yurtsever v. Turkey*), № 42086/02, від 31 серпня 2006 року; «Учма та Учма» (*Uçma and Uçma v. Turkey*), № 15071/03, від 3 жовтня 2006 року; «Ахмет Явуз проти Туреччини» (*Ahmet Yavuz v. Turkey*, № 38827/02, від 21 листопада 2006 року; та «Йилдиз та Сенмез проти Туреччини» (*Sönmez v. Turkey*), № 3543/03 і 3557/03, від 5 грудня 2006 року), в яких Суд оголосив аналогічні скарги неприйнятними, оскільки визнав їх явно необґрунтованими на тій підставі, що показання, отримані поліцією, не були єдиними доказами вини, у зв'язку з чим ненадання адвокатської допомоги під час тримання під поліційною вартою Суд визнав таким, що не становить порушення статті 6 Конвенції.

49. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Уряд зазначив, що при взятті заявника під варту його поінформували про право на відмову давати показання і що під час подальшого кримінального провадження його адвокат мав можливість осперити версію обвинувачення. Уряд також наголошував, що показання заявника в поліції не були єдиною підставою для його засудження.

3. Оцінка Суду

а) Загальні принципи, застосовні до цієї справи

50. Суд повторює, що, хоча основна мета статті 6 стосовно кримінального провадження полягає в забезпеченні справедливого судового розгляду «судом», компетентним встановити обґрунтованість «будь-якого кримінального обвинувачення», це не означає, що ця стаття не застосовується до досудового провадження. Таким чином, вимоги статті 6 – зокрема, пункту 3 – можуть мати стосунок до справи, ще до того, як її подано на розгляд суду, якщо – і тією мірою якою – недотримання таких вимог на самому початку може серйозно підірвати справедливість судового розгляду (див. згадане вище рішення у справі «Імбріюша проти Швейцарії» (*Imbrioscia v. Switzerland*), п. 36). Як Суд вже вказував у своїх попередніх рішеннях, право, закріплене в підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, є одним з елементів поняття справедливого судового розгляду кримінальної справи, яке міститься в пункті 1 (див. згадані вище рішення у справах: «Імбріюша проти Швейцарії» (*Imbrioscia v. Switzerland*), п. 37, і «Бреннан проти Сполученого Королівства» (*Brennan v. the United Kingdom*), п. 45).

51. Суд також повторює, що, хоча право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист адвоката, офіційно призначеного в разі такої необхідності, не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду (див. рішення у справі «Пуатрімоль проти Франції» (*Poitrimol v. France*) від 23 листопада 1993 року, п. 34, серія А, № 277-А, і рішення

у справі «Демебуков проти Болгарії» (*Demebukov v. Bulgaria*), № 68020/01, п. 50, від 28 лютого 2008 року). Однак у підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції не визначено порядку здійснення цього права. Таким чином, цей пункт залишає за Договірними державами право самим обирати спосіб, в який передбачені ним гарантії мають забезпечуватися в їхніх судових системах, а завдання Суду полягає лише в з'ясуванні, чи відповідає обраний ними спосіб вимогам справедливого судового розгляду. При цьому слід пам'ятати, що Конвенція покликана «гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а права практичні та ефективні» і що призначення адвоката само по собі ще не забезпечує ефективності допомоги, яку він може надати обвинуваченому (див. згадане вище рішення у справі «Імбріосца проти Швейцарії» (*Imbrioscia v. Switzerland*), п. 38).

52. Національне законодавство може передбачати певні наслідки поведінки обвинуваченого на початковому етапі поліційних допитів, який є вирішальним для перспектив захисту на подальших стадіях кримінального провадження. За таких умов стаття 6, як правило, вимагає надання обвинуваченому можливості користуватися допомогою адвоката вже на початковому етапі поліційних допитів. Однак досі вважається, що це право може підлягати обмеженням за наявності достатніх для цього підстав. Отже, в кожному випадку питання полягає в тому, чи ґрунтувалося дане обмеження на відповідних підставах і, якщо так, чи не призвело воно – враховуючи все провадження у справі в цілому – до позбавлення обвинуваченого можливості здійснити своє право на справедливий судовий розгляд, оскільки за деяких обставин це може статися навіть унаслідок обґрунтованого обмеження (див. згадані вище рішення у справах: «Джон Мюррей проти Сполученого Королівства» (*John Murray v. the United Kingdom*), п. 63; «Бреннан проти Сполученого Королівства» (*Brennan v. the United Kingdom*), п. 45; «Магі проти Сполученого Королівства» (*Magee v. the United Kingdom*), п. 44).

53. Ці принципи, викладені в пункті 52 вище, також відповідають загально визнаним міжнародним стандартам у галузі прав людини (див. пункти 37-42 вище), які є стрижнем концепції справедливого судового розгляду і доцільність яких обумовлена, зокрема, необхідністю захисту обвинуваченого від неправомірного тиску з боку органів влади. Крім того, завдяки їм створюються умови для недопущення судових помилок та реалізації цілей статті 6, зокрема, для забезпечення рівності процесуальних засобів сторін у справі – слідчих органів (чи органів прокуратури) і обвинуваченого.

54. У цьому зв'язку Суд наголошує на важливості слідчої стадії для підготовки до судового розгляду кримінальної справи, оскільки докази, отримані на цій стадії, визначають рамки, в яких розглядатиметься пред'явлене обвинувачення під час розгляду справи

в суді (див. «Кан проти Австрії» (*Can v. Austria*), № 9300/81, доповідь Комісії від 12 липня 1984 року, п. 50, серія А, № 96). Водночас на цій стадії провадження обвинувачений часто опиняється в особливо вразливому становищі, ефект якого посилюється внаслідок того, що кримінальне законодавство, особливо положення, які регулюють питання збору та використання доказів, дедалі ускладнюється. У більшості випадків таку особливу уразливість можна належним чином компенсувати лише завдяки допомозі адвоката, завдання якого полягає, зокрема, в тому, щоб забезпечити дотримання права обвинуваченого не свідчити проти самого себе. Насправді це право передбачає, що сторона обвинувачення в кримінальній справі, при намаганні довести свою версію проти обвинуваченого, не може використовувати докази, здобуті за допомогою методів примусу чи утиску всупереч волі обвинуваченого (див. рішення у справі «Ялох проти Німеччини» (*Jalloh v. Germany*) [GC], № 54810/00, п. 100, ECHR 2006-...; і рішення у справі «Колу проти Туреччини» (*Kolu v. Turkey*), № 35811/97, п. 51, від 2 серпня 2005 року). Забезпечення найскорішого доступу до адвоката є однією з процесуальних гарантій, яким Суд приділяє особливу увагу при дослідженні питання про те, чи було при здійсненні провадження підірвано саму суть права заявника не свідчити проти себе (див. *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Ялох проти Німеччини» (*Jalloh v. Germany*), п. 101). При цьому Суд також бере до уваги рекомендації КЗК (див. пункти 39-40 вище), в яких цей комітет неодноразово вказував на те, що право затриманого на доступ до юридичної допомоги є основоположною гарантією проти жорстокого поводження. Будь-який виняток з реалізації цього права має бути чітко визначений, а його дія має бути суворо обмежена в часі. Ці принципи є особливо актуальними в разі серйозних обвинувачень, бо саме у випадку, коли особі загрожує найсуворіше покарання, її право на справедливий судовий розгляд має забезпечуватися в демократичному суспільстві максимально можливою мірою.

55. Виходячи з цих обставин, Суд вважає, що для забезпечення достатньої «практичності та ефективності» (див. пункт 51 вище) права на справедливий судовий розгляд, гарантованого пунктом 1 статті 6, необхідно, щоб доступ до адвоката надавався, як правило, з першого допиту підозрюваного співробітниками поліції, за винятком випадків, коли за конкретних обставин відповідної справи продемонстровано, що існують вагомі підстави для обмеження такого права. Навіть у разі, якщо вагомі підстави можуть у винятковому порядку служити виправданням відмови в доступі до адвоката, це обмеження – якими б обставинами воно не виправдовувалося – не може бути таким, що безпідставно порушує права обвинуваченого, передбачені статтею 6 (див., згадане вище рішення у справі «Магі проти Сполученого Королівства» (*Magee v. the United Kingdom*), п. 44). Право на захист

буде в принципі непоправно порушено, якщо зізнавальні показання, отримані під час поліцейного допиту без доступу до адвоката, використовуватимуться з метою її засудження.

b) Застосування зазначених вище принципів у цій справі

56. У цій справі під час тримання заявника під поліційною вартою його право на доступ до адвоката було обмежено з огляду на вимоги статті 31 закону № 3842, оскільки він обвинувачувався у вчиненні злочину, віднесеного до юрисдикції судів державної безпеки. Унаслідок цього він був позбавлений можливості користуватися допомогою адвоката, коли давав показання поліції, прокурору і слідчому судді. Таким чином, на виправдання відмови заявникові в доступі до адвоката не було надано будь-яких інших підстав, окрім посилання на те, що таке обмеження передбачено відповідними положеннями закону і ґрунтується на системній основі. Це вже само по собі є достатнім для висновку про порушення відповідних вимог статті 6, викладених в пункті 52 вище.

57. Суд також бере до уваги той факт, що заявник користувався допомогою адвоката після винесення постанови про його попереднє ув'язнення. Протягом подальшого кримінального провадження він також мав можливість викликати свідків захисту та оспорювати доводи обвинувачення. Суд також зазначає, що під час судового розгляду справи і на стадії оскарження вироку заявник неодноразово заперечував зміст своїх показань, які давав поліції. Однак, як видно з матеріалів справи, на момент допровадження заявника до слідчого судді (1 червня 2001 року) розслідування вже здебільшого було завершено. До того ж, перед тим, як розпочати розгляд справи по суті, Ізмірський суд державної безпеки не лише не вирішив питання допустимості використання як доказів показань, які заявник дав поліції, але також використав ці показання як головний доказ його вини, незважаючи на те, що заявник заперечив їх достовірність (див. пункт 23 вище). З цього приводу Суд зауважує, що, постановляючи вирок у справі заявника, Ізмірський суд державної безпеки фактично використав наявні у нього докази для підтвердження показань, які заявник дав поліції. Серед цих доказів були експертний висновок від 1 червня 2001 року та показання, які давали інші обвинувачені поліції та прокурору. Однак при цьому Суд вражений тим, що експертний висновок, згаданий у рішенні суду першої інстанції, був на користь заявника, оскільки в ньому було зазначено, що неможливо встановити, чи відповідає почерк, яким зроблено напис на транспаранті, почерку заявника (див. пункт 15 вище). Також значущим фактом є те, що, хоча всі інші підсудні у цій справі свідчили проти заявника в показаннях, які вони давали поліції і прокурору, під час судового розгляду справи

вони відмовилися від тих показань і заперечили, що брали участь у демонстрації.

58. Таким чином, у справі, що розглядається, обмеження права заявника на доступ до адвоката, безсумнівно, негативно позначилося на становищі заявника, оскільки його показання в поліції були використані для його засудження. Ані допомога, надана згодом адвокатом, ані змагальний характер подальшого провадження у справі не могли усунути недоліки, що мали місце під час тримання заявника під поліційною вартою. Однак Суд не зобов'язаний робити припущення стосовно того, яким чином надання заявникові можливості скористатися допомогою адвоката під час перебування під поліційною вартою могло б вплинути на результати подальшого провадження у справі.

59. Суд також нагадує, що ані буква, ані дух статті 6 Конвенції не перешкоджають особі добровільно відмовитися – у відкритий чи мовчазний спосіб – від свого права на гарантії справедливого судового розгляду (див. ухвалу у справі «Квятковська проти Італії» (*Kwiatkowska v. Italy*), № 52868/99, від 30 листопада 2000 року). Однак для того, щоб така відмова була дійсною для цілей Конвенції, вона має бути виражена у недвозначній формі і має супроводжуватися мінімальними гарантіями, співмірними з важливістю такої відмови (див. рішення у справі «Сейдович проти Італії» (*Sejdovic v. Italy*) [GC], № 56581/00, п. 86, ECHR 2006-...; згадане вище рішення у справі «Колу проти Туреччини» (*Kolu v. Turkey*), п. 53; та «Колоцца проти Італії» (*Colozza v. Italy*), від 12 лютого 1985 року, п. 28, серія А, № 89). Таким чином, у справі, що розглядається, не можна посилатися на формуляр, в якому викладені права заявника і зазначено, що його поінформували про право на відмову давати показання (див. пункт 14 вище).

60. Нарешті, Суд зазначив, що однією з особливих обставин справи, що розглядається, був вік заявника. Беручи до уваги численні відповідні міжнародно-правові документи, які стосуються юридичної допомоги неповнолітнім під час тримання їх під поліційною вартою (див. пункти 32-36 вище), Суд наголошує на фундаментальному значенні забезпечення доступу до адвоката у випадках, коли під вартою перебуває неповнолітня особа.

61. Проте у справі, що розглядається, обмеження, встановлене стосовно права на доступ до адвоката, ґрунтувалося, як зазначено вище, на системній основі і застосовувалося до кожної особи, взятої під поліційну варту, незалежно від її віку, якщо вона підозрювалася у злочині, віднесеному до юрисдикції судів державної безпеки.

62. Отже, навіть незважаючи на те, що під час судового розгляду справи і потім на стадії оскарження вироку у справі заявник мав можливість спростовувати висунуті проти нього обвинувачення,

незабезпечення йому адвокатської допомоги під час його перебування під поліційною вартою непоправно порушило його права на захист.

с) Висновок

63. Беручи до уваги викладене вище, Суд доходить висновку, що в цій справі мало місце порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, взятого у поєднанні з пунктом 1 статті 6.

В. Неознайомлення з письмовим висновком головного прокурора при Касаційному суді

64. Заявник скаржився, що його не ознайомили з письмовим висновком головного прокурора при Касаційному суді. При цьому він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, у відповідній частині якого зазначено:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом..., який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...».

1. Рішення Палати Суду

65. У своєму рішенні від 26 квітня 2007 року, взявши до уваги усталену практику Суду з цього питання, Палата Суду визнала, що неознайомлення заявника з письмовим висновком головного прокурора при Касаційному суді порушило його право на змагальний судовий процес. Тому вона постановила, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

2. Доводи сторін

66. Сторони не подали будь-яких додаткових зауважень з цього питання.

3. Оцінка Суду

67. На підставах, наведених Палатою Суду, Суд визнає, що право заявника змагальний судовий процес було порушено. Отже, мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

68. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

1. Доводи сторін

69. Заявник вимагав 5 000 євро на відшкодування матеріальної шкоди і 10 000 євро – на відшкодування моральної шкоди.

70. Уряд стверджував, що заявлені суми відшкодування надмірні і неприйнятні.

2. Рішення Палати Суду

71. Палата Суду не присудила заявникові відшкодування матеріальної шкоди, оскільки встановила, що він не обґрунтував заявленої ним вимоги. Вона визнала, що констатація порушення у цій справі сама по собі становить справедливую сатисфакцію за будь-яку моральну шкоду, спричинену заявникові.

3. Оцінка Суду

72. Суд повторює, що найбільш прийнятним способом виправлення порушення пункту 1 статті 6 Конвенції є забезпечення, наскільки це можливо, такої ситуації для заявника, в якій би він перебував, якби цей пункт було б дотримано (див. рішення у справі «Тетеріни проти Росії» (*Teteriny v. Russia*), № 11931/03, п. 56, від 30 червня 2005; рішення у справі «Єлічич проти Боснії і Герцеговини» (*Jeličić v. Bosnia and Herzegovina*), № 41183/02, п. 53, ECHR 2006-...; і рішення у справі «Мехмет і Сунна Йигіт проти Туреччини» (*Mehmet and Suna Yiğit v. Turkey*), № 52658/99, п. 47, від 17 липня 2007 року). Суд визнає, що цей принцип застосовується й у справі, що розглядається. Отже, Суд вважає, що найбільш прийнятним способом виправлення зазначеної ситуації був би перегляд справи заявника з дотриманням вимог пункту 1 статті 6 Конвенції, якщо заявник звернеться з таким клопотанням (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Генчел проти Туреччини» (*Gençel v. Turkey*), № 53431/99, п. 27, від 23 жовтня 2003 року).

73. Щодо решти моральної шкоди, керуючись принципом справедливості, Суд присуджує заявникові відшкодування в розмірі 2 000 євро.

В. Судові та інші витрати

1. Доводи сторін

74. Заявник вимагав 3 500 євро на відшкодування судових та інших витрат, понесених у зв'язку з провадженням у справі в національних судах і в Палаті Суду, не подавши документів на підтвердження цієї вимоги. Слід зазначити, що заявник не змінював своєї первісної вимоги відшкодування, поданої до Палати Суду, але подав клопотання

про компенсування витрат у зв'язку з провадженням у Великій палаті за рахунок коштів, що виділяються на безоплатну правову допомогу.

75. Уряд оспорив заявлену вимогу відшкодування, стверджуючи, що вона необґрунтована.

2. Рішення Палати Суду

76. Палата Суду присудила заявникові 1 000 євро на відшкодування судових та інших витрат.

3. Оцінка Суду

77. Суд бере до уваги той факт, що заявник скористався коштами, наданими йому Судом на компенсацію судових та інших витрат, понесених ним у зв'язку з провадженням у Великій палаті. Тому відшкодуванню підлягають лише ті судові та інші витрати, які були понесені ним у зв'язку з провадженням у національних судах і в Палаті Суду.

78. Згідно з усталеною практикою Суду судові та інші витрати підлягатимуть відшкодуванню за статтею 41 лише в разі, якщо доведено, що такі витрати були фактично понесені і були неминучими і що їх розмір є обґрунтованим. Крім того, судові витрати можуть підлягати відшкодуванню лише тією мірою, якою вони стосуються констатованого порушення Конвенції (див., серед інших джерел, рішення у справі «Бейелер проти Італії» (*Beyeler v. Italy*) [GC], № 33202/96, п. 27, від 28 травня 2002 року, та рішення у справі «Сахін проти Німеччини» (*Sahin v. Germany*) [GC], № 30943/96, п. 105, ECHR 2003-VIII).

79. З огляду на викладене вище Суд присуджує заявникові суму відшкодування, яка вже присуджена йому Палатою Суду, а саме 1 000 євро.

С. Пеня

80. Суд вважає, що пеня у разі несвоєчасної виплати має визначатися на підставі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, плюс три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО:

1. *Постановляє*, що мало місце порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, узятого в поєднанні з пунктом 1 статті 6, у зв'язку з ненаданням заявникові адвокатської допомоги під час тримання його під поліційною вартою;

2. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з неознайомленням заявника з письмовим висновком головного прокурора при Касаційному суді;

3. *Постановляє*:

а) що упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна виплатити заявникові нижченаведені суми відшкодування, які мають бути конвертовані в нові турецькі ліри за курсом, чинним на день здійснення платежу:

i) 2 000 (дві тисячі) євро (разом з відшкодуванням будь-якого податку, якщо ним обкладається присуджена заявникові сума) на відшкодування моральної шкоди;

ii) 1 000 (одну тисячу) євро (разом з відшкодуванням будь-якого податку, якщо ним обкладається присуджена заявникові сума) на відшкодування судових та інших витрат;

б) що зі спливом згаданого вище тримісячного строку і до виплати відшкодування на зазначені вище суми нараховуватимуться прості відсотки у розмірі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, чинної у період несплати, плюс три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською і французькою мовами та оголошено на відкритому засіданні у Палаці прав людини у Страсбурзі 27 листопада 2008 року.

Венсан Бергер
Юрисконсульт

Ніколас Братца
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додано окремі думки, які збігаються з позицією більшості, а саме:

а) окрема думка судді Братца, яка збігається з позицією більшості;

б) спільна окрема думка (яка збігається з позицією більшості) суддів Розакіса, Шпільманна, Зіємеле та Лазарової-Трайковської;

с) окрема думка судді Загребельського, яка збігається з позицією більшості і до якої приєдналися судді Касадеваль і Тюрмен.

Парафовано: Н.Б.,
В.Б.

Переклад окремих думок не здійснювався, але з цими думками, викладеними англійською і/або французькою мовами, можна ознайомитися, звернувшись до електронної бази рішень Європейського Суду з прав людини (HUDOC), в якій оприлюднена офіційна оригінальна версія (версії) рішення, до якого вони додані.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012 р.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад підготовлено на замовлення і за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду, і Суд також не несе відповідальності за його якість. Переклад можна завантажити з електронної бази рішень (HUDOC) Європейського Суду з прав людини (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-якої іншої бази, в якій його розміщено з дозволу Суду. Копіювання тексту перекладу допускається в некомерційних цілях за умови наведення повної назви справи, разом із вищенаведеним повідомленням про авторські права та посиланням на Цільовий фонд «Права людини». З питань, пов'язаних з наміром використати ту чи іншу частину цього перекладу в комерційних цілях, прохання звертатися за адресою publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int